

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia: s.hc@regeringskansliet.se

Begäran om yttrande över Förslag om avskaffande av krav på matservering och eget kök vid servering av alkohol, SOU 2025/01618,

Er beteckning: S2025/01618,

Sammanfattning

Länsstyrelsen Östergötland avstyrker förslaget i sin helhet. Utredningens förslag om att avskaffa matservering endast ur ekonomisk synpunkt riskerar att urholka alkohollagen som skyddslagstiftning.

Näringslivspolitisk inriktning

Länsstyrelsen Östergötland ser mycket positivt på att minska företagens regelbörda och kostnader som företagen har för att följa gällande regelverk.

Det är av stor vikt för Sverige och därmed länens utveckling att främja företagets konkurrenskraft. Att förenkla för företag gynnar utvecklingspotential, innovation och alternativa affärsmodeller. Länsstyrelsen välkomnar förslag som kan främja konkurrenskraft och samtidigt hitta konstruktiva lösningar som främjar utveckling och tillväxt. Det är dock viktigt att detta inte sker på bekostnad av folkhälsan.

5.1. Avskaffande av matservering

God restaurangstandard

Syftet med matserveringskrav är inte endast grundat i den vetenskap om att möjligheten till mat minskar berusningen på landets serveringsställen. Grundprincipen har också varit de föreskrifter som ligger till grund för matserveringen, där lagstiftaren pratar om en god restaurangstandard. Detta diskuteras bland annat i Prop 94/95:89 sid 64. Vid ett avskaffande av aktuell paragraf försvinner också normen för vad som är god restaurangstandard och Sveriges kommuner kommer ha svårt att avslå ansökningar från mindre seriösa aktörer med en lokal som tidigare inte uppfyllde den normen.

Länsstyrelsen ser att en förlängning av förslagen kommer leda till att lokaler som innan inte var utrustade till att servera alkohol nu kommer kunna göra det. Det kan röra sig om salonger, bilförsäljare, foodtrucks och mindre korvkiosker. Även ett så kallat "lekland" kan bli aktuellt för att servera alkohol. Det finns inte tillräcklig praxis eller lagutrymme att avslå sådana ansökningar och det kan inte vara Förenklingsrådets intention att öppna upp en marknad som tidigare inte varit.

6.7. Alkoholrelaterade dödsfall

I utredningen hänvisar man till en uppskattning om att ett avskaffande av matkravet kommer leda till ytterligare elva till nitton alkoholrelaterade dödsfall varje år. Länsstyrelsen anser att Förenklingsråden inte får blunda för att ytterligare elva till nitton uppskattade dödsfall aldrig får anses vara rättfärdigat. Den exponeringen och marknadsföringen som kommer följa av utredningen riskerar att bli för omfattande.

Länsstyrelsen vill även rikta kritik mot att folkhälsoaspekterna inte får tillräckligt stort utrymme i utredningen. Utredningen tar inte tillräcklig hänsyn till de negativa effekter som kan uppstå och legitimerar dem med att tillväxten för företagen blir stor. Alkohollagen är en skyddslag och måste så förbli. För stor urholkning av den riskerar att omkullkasta grundprincipen.

Ibland ingår svåra avväganden vid tillståndsprövningen där olika intressen ställs mot varandra. Alkohollagstiftningen har dock tillkommit för att begränsa alkoholens skadeverkningar och är i första hand en skyddslagstiftning. I de fall alkoholpolitiska hänsyn ställs mot företagsekonomiska eller näringspolitiska bör de alkoholpolitiska hänsynen ha företräde. (ur Prop 1994/95:89 sid 57-62)

Barnkonventionen

Länsstyrelsen vill betona att utredningen inte tar tillräcklig hänsyn till barnkonventionen. Sett till de senaste åren har våldet i det offentliga rummet minskat i korrelation till alkoholkonsumtionen. Våld i nära miljö är dock oförändrat och med den exponering av alkohol som lagändringen kommer bidra till kan strida mot konventionen. Detta på sådant sätt att barn och unga drabbas negativt av alkoholens skadeverkningar, exponering och ökad konsumtion hos vuxna. Barn i utsatta miljöer riskerar att utsättas än mer när serveringsställen kan finnas överallt. Länsstyrelsen är kritisk till att utredningen inte beaktar barnperspektivet i tillräckligt stor omfattning.

5.2. Avskaffande av lämpligt antal sittplatser

Länsstyrelsen Östergötland avstyrker även detta förslag. Kritik har funnits både från tillståndshavare och kommuner vad gäller kravet att ha ett visst antal sittplatser i tillståndsbeviset. Denna del har redan börjat luckras upp i praxis och en väl avvägs kompromiss vore att kravet om antal sittplatser i tillståndsbeviset försvinner men att föreskrifterna tydligt visar att sittplatser inomhus ändå måste finnas. Även här visar Länsstyrelsen på att lokalen bör vara utformad enligt god restaurangstandard.

Risken ökar för osund konkurrens och nya aktörer

Om man avskaffar kravet på sittplats inomhus tillsammans med borttagandet av mat och kökskrav riskerar branschen att få nya aktörer som är mindre seriösa än de som finns nu. I många år har det pratats om att skyddslagstiftningen, med rätta, förhindrat så kallade "cavavagnar". Det är att likställa med foodtrucks men utan mat och endast alkohol. Om kraven försvinner kommer det inte heller finnas några hinder för dessa. Även shot- eller drinkluckor i byggnader kommer inte kunna förhindras och antal tillstånd

kommer snabbt kunna öka. Det blir en osund konkurrens för de aktörer som redan nu har en etablerad rörelse men genom omkostnader inte kan ha samma låga pris som de aktörer som endast säljer alkohol.

5.2. Avskaffandet av 8 kap. 15 § andra stycket

Länsstyrelsen har en stark motsättning till att detta stycke tas bort, och rekommenderar istället att utredningen istället ändrar utformningen av paragrafen. Det bör fortfarande regleras hur långt ifrån den huvudsakliga serveringen en så kallad sattelitservering (en servering långt ifrån grundobjektet) får vara. Det finns en fara om ett serveringstillstånd har obegränsad utsträckning och säger emot redan befintlig praxis på området. Den praxis hänvisar till personsäkerheten när en uteservering ligger för långt bort ifrån huvudserveringen.

Ytterligare säger utredningen att kommuner under lång tid beviljat serveringstillstånd för objekt utan inomhuslokal. Detta utan att redovisa några exempel. Länsstyrelsen delar inte utredningens bedömning i den frågan, då praxis långt innan 2024 har varit att avslå sådana ansökningar. Detta har prövats i domstol långt innan Kammarrättens avgörande, FR 2019-3168. Det är en felaktighet i utredningen då endast en mindre del av sådana ansökningar har beviljats och idag finns det endast runt 30 serveringstillstånd som beviljats felaktigt.

Motsättning i lagtexten

Utredningen säger att "kravet på lämpligt antal sittplatser och yta som får tas i anspråk av drinkbar tas bort".

Indirekt säger utredningen att man kan ha endast uteservering men antyder längre ner att kommunerna kan avslå utefter serveringsställets utformning i helhet. Det blir en motsägelse när kraven på sittplatser tas bort utan att regleras om det behövs en fast lokal eller inte. Utifrån detta anser Länsstyrelsen att definitionen av en lokal måste förstärkas. Kommunerna kommer ha svårt att tolka var gränsen går för avslag utefter serveringsställets utformning. Om inte detta görs kan det öppnas upp för till exempel limousine och mindre båtverksamhet som tidigare inte var möjligt.

Ansvarsfrågan utanför serveringen blir också mer problematisk. Kommunen måste veta gränsdragningen var ansvaret tar slut för t ex en drinkvagn. Serveringsytorna kommer minska och kontrollen utanför dessa blir en gråzon.

En överblickbar lokal

Ett grundläggande krav för såväl serveringslokaler som andra avgränsade serveringsutrymmen är att de ska vara överblickbara. Personalen ska kunna kontrollera vilka gäster som får tillgång till alkoholdrycker och alkoholdrycksliknande preparat. Syftet är att förhindra överservering och servering till minderåriga. Förslaget om att ta bort kravet på sittplatser riskerar att försvåra för verksamheterna att uppfylla kravet på överblickbarhet. Det riskerar även att fler verksamheter börjar likna nattklubbsverksamhet vilket innebär en skyldighet att anmäla sin verksamhet enligt 2 kap. 16 § ordningslagen. Det kommer medföra kostnader för ansökan och för ordningsvakter för branschen.

Avgränsning

Den avgränsning som Länsstyrelsen Östergötland nedan tar upp behandlar områden som är viktiga om utredningens förslag beslutas att träda i kraft.

En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas (SOU 2024:23)

Länsstyrelsen vill starkt rekommendera att de lagändringar som tas upp i SOU 2024:23 träder i kraft. Det finns en nationell oro att utredningen inte kommer prioriteras utefter aktuellt förslag. SOU 2024:23 är en väl genomtänkt utredning och de ändringarna som är föreslagna i alkohollagen kommer bidra till en växande restaurangnäring utan att man urholkar skyddslagstiftningen.

Kommunernas belastning

Enligt Folkhälsomyndighetens statistik har antal serveringstillstånd de senaste 30 åren ökat med nästan hundra procent. Samtidigt har antal alkohol- och tobakshandläggare i kommunerna inte ökat i antal i samma takt. Sett till de lagstiftningar som tillkommit under denna tid (ny tobakslag, receptfria läkemedel, tobaksfria nikotinprodukter, utökade rökfria miljöer, e-cigaretter mm.) har belastningen ökat drastiskt på de kommunala handläggarna.

Även Länsstyrelsens handläggare har lyft upp en ökad arbetsbörda och även om den förstärkta tillsynen har hjälpt kommer belastningen bli än större.

Förslaget har inte vägt in den ökande tillståndsmängden då det inte endast är restauranger som kommer att ansöka om serveringstillstånd. Med förslagets inriktning kommer det finnas helt nya aktörer med serveringstillstånd, till exempel frisörer, närbutiker och gym. Detta kommer generera en större tillståndsmängd och ökat behov av tillsyn och rådgivning, både ifrån kommunen men även från folkhälsomyndigheten och Länsstyrelserna. Dessa konsekvenser har inte tillräckligt utretts på grund av att Förenklingsrådet förutsätter att det är restauranger som ansöker kommer ansöka om serveringstillstånd.

Om antalet serveringstillstånd ökar drastiskt samtidigt som det blir tillämpligt att servera alkohol i tidigare förbjudna lokaler (salonger, bilförsäljare etc) måste kommunerna få en ekonomisk ersättning för detta.

Att tillägga är även att polisen, som har samma tillsynsansvar, kommer få en högre belastning.

Kriminell ekonomi

När andra branscher får möjligheten att söka och inneha serveringstillstånd ökar också risken för att allt fler oseriösa aktörer etablerar sig. Den vandelsprövning som kommunerna gör är stark men ändå inte tillräcklig. Utredningen måste därför ge kommunerna fler möjligheter att utreda och avslå ärenden i större utsträckning.

Det finns en överhängande risk att den organiserade brottsligheten kommer öka inom området. När mindre seriösa aktörer får chansen att söka serveringstillstånd ökar risken för att kriminella personer eller ekonomi kommer in i branschen.

Företagsbot

Länsstyrelsen Östergötland har i tidigare remissvar betonat vikten av att ett nationellt register för företagsbot skyndas på.

Naturvårdsverket har i regeringsuppdraget "Utveckla den myndighetsgemensamma satsningen mot avfallsbrottslighet" lämnat ett förslag i delredovisning 2024 (sida 13) kopplat till företagsbot:

"Myndigheterna föreslår att regeringen ger Bolagsverket i uppdrag att, i samverkan med Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten, utreda om och i så fall hur ett register för företagsbot kan tillgängliggöras och fungera likt ett belastningsregister för företag.om ett det bör införas ett register för företagsbot."

Länsstyrelsen ser att antal företagsböter som utges inom restaurangbranschen ökar och kommunerna har ingen möjlighet att ta del av dessa utan ett register som de kan ta uppgifterna ifrån. Det är av största vikt att detta påskyndas, särskilt om nya aktörer kommer söka serveringstillstånd efter 1 juni 2026.

8 kap 17§ Alkohollagen

För förstärka skyddet för utsatta personer bör utredningen komplettera med förstärkta föreskrifter, som ger kommunen högre rätt att avslå en ansökan utifrån eventuella olägenheter. Idag använder kommunerna inte denna paragraf till sin helhet. Det kan finnas bra ramar i kommunala riktlinjerna men paragrafen är inte tillräckligt stark i ett beslut. Länsstyrelsen rekommenderar att man förstärker denna paragraf så kommunerna kan avslå ansökningar i större utsträckning i t ex idrottshallar och andra offentliga rum där ungdomar rör sig i.

Beskrivning av hur och när konsekvenserna kan utvärderas

Det föreslås att en utvärdering av förslaget ska genomföras efter fem år för att säkerställa att regeländringarna inte resulterat i oönskade konsekvenser.

När en så pass stor förändring görs av en lag bör dess konsekvenser vara utredda från början. Det tillhör inte vanligheterna att behöva utvärdera konsekvenserna av en lagstiftning i efterhand. Möjligheten att återgå och begränsa lagstiftningen är även begränsad i detta fall. Förslaget beskriver att "Därtill kan lagstiftaren överväga att göra en

översyn av vilka nya slags serveringsställen som har tillkommit efter lagändringarna". Att återkalla oönskade serveringstillstånd kan både bli svårt för de kommunala nämnderna och dyrt för de verksamheter som valt att satsa på en verksamhet som de sett var möjlig utifrån den förändrade lagstiftningen. För att detta ens ska bli möjligt måste man återinföra en paragraf med den processen som det medför. Konsekvenserna för tillståndshavare kan bli för stora.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av Ann Holmlid, Länsråd, med tillsynshandläggare Johannes Glanz som föredragande. Medverkat i beslutet har Linda Thorbjörnson Pergelius, enhetschef och Madeleine Söderstedt Sjöberg, Näringslivs- och tillväxtdirektör gjort.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.